

Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o temi „Korištenje zemljišta za održivu proizvodnju hrane i usluge ekosustava”

(razmatračko mišljenje na zahtjev estonskog predsjedništva)

(2018/C 081/10)

Izvjestitelj: **Roomet SÕRMUS**

Zahtjev za savjetovanje:	Dopis predsjednika Vlade Republike Estonije od 17. ožujka 2017.
Pravni temelj	članak 304. Ugovora o funkcioniranju Europske unije
Datum odluke Predsjedništva:	28.3.2017.
Nadležna stručna skupina:	Stručna skupina za poljoprivredu, ruralni razvoj i zaštitu okoliša
Datum usvajanja u Stručnoj skupini:	3.10.2017.
Datum usvajanja na plenarnom zasjedanju:	18.10.2017.
Plenarno zasjedanje br.:	529
Rezultat glasovanja (za/protiv/suzdržani):	126/0/2

1. Zaključci i preporuke

1.1. Za održivu uporabu i zaštitu poljoprivrednog zemljišta od ključne bi važnosti bio zajednički referentni okvir EU-a, kako bi se slijedio napredak pri skupljanju i korištenju podataka; taj bi okvir mogao poslužiti i za određivanje kriterija za dobro stanje tla, utvrđivanje jedinstvene terminologije, kriterija i prioriteta za praćenje i određivanje raznih mjera politika za postizanje dobrog stanja zemljišta.

1.2. U svim državama članicama gubitak poljoprivrednog zemljišta zbog degradacije tla, napuštanja zemljišta, klimatskih promjena i urbanizacije predstavlja ozbiljan problem. EGSO stoga predlaže ažuriranje postojećeg okvira EU-a, kako bi se u državama članicama zaštitila poljoprivredna zemljišta koja su važna za proizvodnju hrane i pružanje ostalih usluga ekosustava kao i njihova plodnost te istodobno poboljšalo praćenje i na raspolaganje stavile pouzdane informacije.

1.3. Poljoprivrednici, kao posjednici i korisnici poljoprivrednih površina, imaju posebnu zadaću u pružanju usluga ekosustava, koju treba prepoznati i poduprijeti. Tlo osigurava najvažnije usluge ekosustava. Tla su osnova za najveći dio svjetske proizvodnje hrane i nužna su za proizvodnju biomase. Tlo pohranjuje ugljik i na taj način doprinosi ublažavanju klimatskih promjena.

1.4. Modernizacijom zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) trebalo bi se, među ostalim, i dalje nastojati štititi zdravlje i plodnost poljoprivrednih zemljišta i tala, što je neophodno za očuvanje i daljnje poboljšanje produktivnosti i održivosti poljoprivrede.

1.5. U skladu sa sporazumima o klimatskim promjenama, potrebno je promicanje postojećih i novih inicijativa za dovođenje kruženja ugljika u tlima u ravnotežu na način koji ne ugrožava proizvodnju hrane. Kako bi se povećao udio ugljika u tlu, EGSO predlaže da bi u mjere politika EU-a trebalo uvesti načela održivog gospodarenja tлом. Trebalo bi poduprijeti, između ostalog, proizvodnju biomase poboljšanim pristupom vodi i drugim faktorima povezanim s tлом

(struktura tla, prozračivanje, raspoloživost hranjivim tvarima, pH vrijednost, biološka aktivnost tla), obrađivanjem tla na izrazito oprezan način, ispašom i održivim upravljanjem zelenim površinama, integriranom poljoprivrednom proizvodnjom, uključivanjem najboljih praksi iz ekološkog i konvencionalnog uzgoja, kao što su rotacija usjeva, uzgoj mahunarki, uporaba organskog otpada, kompostiranje i izrada zimskog pokrova za biljke na poljima. Tla bogata ugljikom i travnjaci moraju se obrađivati na održiv način kako bi se potaknula sekvestracija ugljika u tlu i putem biljaka.

1.6. Države članice potrebno je i u sklopu okvira drugog stupa ZPP-a poticati i motivirati da poduzmu odgovarajuće mjere za zaštitu tla.

1.7. Potrebno je podupirati dodatna ulaganja u tehnologije koje su povoljne za okoliš i klimu i sustave za poboljšanje zemljišta u cilju održivog korištenja zemljišta i tla.

1.8. Potrebno je poticati poljoprivredu koja se temelji na znanju (tj. preciznu poljoprivredu i agroekološke pristupe). Potencijal precizne poljoprivrede koja pogoduje resursima, tlu i okolišu ostvaruje se integracijom podataka o tlu, gnojivima, pesticidima, vremenskim uvjetima i prinosu, što, među ostalim, zahtijeva bolji pristup podacima u nacionalnim bazama podataka, veću mobilnost i jednostavniju uporabu za korisnike, pri čemu se primjenjuje načelo da su poljoprivrednici vlasnici dobivenih podataka. Preduvjet za to jest da poljoprivrednik ima pristup internetu i koristi informacijske i komunikacijske tehnologije.

1.9. U oblikovanju i donošenju politika o korištenju zemljišta potrebno je povećati uporabu podataka o tlu. Istodobno je potrebno poboljšati kvalitetu i dostupnost podataka o tlu, osobito u područjima u kojima dosad nije provedeno dovoljno istraživanja. Na razini EU-a potrebno je dogovoriti zajedničko praćenje tla.

1.10. U cjelokupnom obrazovnom sustavu potrebno je podići svijest o važnosti tla. Pri tome bi trebalo koristiti moderna pedagoška sredstva, a temu tla uključiti u nastavne planove na svim obrazovnim razinama.

1.11. Važnu ulogu imaju i informiranost poljoprivrednika o tlu i dobrim poljoprivrednim praksama. U tu je svrhu od posebne važnosti sudjelovanje savjetodavnih službi.

2. Uvod

2.1. Na zahtjev estonskog predsjedništva sastavljeno je mišljenje EGSO-a u kojem se nastoji istaknuti da je održivo korištenje zemljišta ⁽¹⁾ i tla ⁽²⁾ od ključne važnosti za proizvodnju hrane i pružanje usluga ekosustava.

2.2. Odbor će na zahtjev estonskog predsjedništva razmotriti kako je pitanje poljoprivrednog zemljišta riješeno u raznim područjima politika EU-a. Također će pritom razmotriti što tvorcima politika i poduzeća u EU-u mogu učiniti u cilju promicanja održivog i djelotvornog korištenja tla, resursa koji je presudan za proizvodnju hrane i pružanje ostalih usluga ekosustava.

2.3. Na razini EU-a trenutačno postoji niz pravila o zaštiti tla. Iako postoje razne politike EU-a kojima se doprinosi zaštiti i održivom gospodarenju poljoprivrednim zemljištem, zaštita tla uglavnom nije njihov glavni cilj. EGSO smatra da je sada odgovarajuće vrijeme za pokretanje rasprave o načinima bolje koordinacije različitih mjera na razini EU-a.

⁽¹⁾ Zemljište je dio zemljine površine koji nije pokriven vodom.

⁽²⁾ Tlo se može definirati kao gornji sloj zemljine kore, koji se sastoji od čestica minerala, organskih tvari, vode, zraka i živih organizama; Tlo je točka razgraničenja između zemlje, zraka, vode i staništa za najveći dio biosfere. [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0231>].

2.4. I EU i države članice moraju temeljiti svoje donošenje politika na ciljevima održivog razvoja UN-a za razdoblje do 2030. godine⁽³⁾. Ti ciljevi uključuju promicanje ekosustava, suzbijanje dezertifikacije, zaustavljanje degradacije tla i poništavanje njezinih učinaka, održivo upravljanje prirodnim resursima i njihovu učinkovitu uporabu te uključivanje mjera za borbu protiv klimatskih promjena u nacionalne politike, strategije i planove. Preduvjet za održivu poljoprivredu i proizvodnju hrane jesu zaštita poljoprivrednih zemljišta te održivo korištenje tla jer su to ograničeni i suštinski neobnovljivi izvori.

2.5. Osim toga, pokrenute su brojne inicijative⁽⁴⁾ za promicanje održivog gospodarenja tlom i podizanje razine osviještenosti o važnoj ulozi poljoprivrednih površina za sigurnost hrane i ublažavanje klimatskih promjena.

2.6. EGSO također ukazuje na koncept ograničenosti našeg planeta. Taj bi se koncept mogao koristiti za određivanje ekoloških granica koje se ne smiju prekoračivati ako se želi izbjeći nanošenje štete okolišu. Odbor utvrđuje da su prekoračena tri od devet ograničenja (klimatske promjene, gubitak bioraznolikosti, ciklus dušika)⁽⁵⁾. Odbor je istodobno svjestan toga da osiguranje opskrbe hranom na svjetskoj razini predstavlja izazov o kojem Europa, u okviru svoje globalne odgovornosti, mora ozbiljno voditi računa.

3. Glavni problemi u području korištenja zemljišta i tla s obzirom na poljoprivrednu proizvodnju

3.1. U narednim desetljećima doći će do porasta globalne potražnje za hranom. Stoga će se poljoprivredna zemljišta u određenim regijama u svijetu morati čak još intenzivnije obrađivati, što bi, u slučaju da se tlo ne koristi u skladu s ekološkim kriterijima, moglo imati negativne učinke na tla i okoliš u širem smislu riječi. Kako bi se zajamčila odgovarajuća opskrba hranom potrebno je zadržati postojeću produktivnost raspoloživih zemljišta i plodnost tla u biološkom, kemijskom i fizičkom smislu.

3.2. U mišljenju EGSO-a „Održivi prehrambeni sustavi”⁽⁶⁾ opisane su posljedice neodgovarajućih poljoprivrednih praksi u proizvodnji hrane: gubitak bioraznolikosti, degradacija tla, onečišćenje vode i zraka kao i emisije stakleničkih plinova. Stoga je potrebno zajamčiti djelotvornu i održivu uporabu tih resursa radi očuvanja zaliha hrane. To bi trebalo biti uključeno u sveobuhvatnu prehrambenu politiku, kao što je navedeno u mišljenju „Doprinosi civilnog društva razvoju sveobuhvatne prehrambene politike u EU-u” koje EGSO upravo izrađuje.

3.3. Klimatske promjene imaju posljedice i na dostupnost osnovnih prirodnih resursa, vode i tla. Iako su poduzete brojne mjere protiv klimatskih promjena, udio ugljika u tlu svake je godine sve manji prema podacima o površini tla. Dodatni podaci o dubljim slojevima realističnije bi odražavali taj trend.

3.4. U svojem izvješću naslovljenom „Europsko izvješće o okolišu – stanje i izgledi 2015.”⁽⁷⁾ Europska agencija za okoliš (EEA) upozorava na to da su usluge ekosustava tla, uključujući proizvodnju hrane, zaštitu bioraznolikosti te pohranjivanje ugljika, vode i hranjivih tvari u tlu, sve više ugrožene. Ovisno o regiji, glavni problemi utvrđeni u izvješću jesu erozija tla, gubitak organske tvari u tlu, zagađenje tla i brtvljenje te urbanizacija, napuštanje zemljišta i posljedice sve intenzivnije poljoprivredne proizvodnje na prirodna i poluprirodna staništa. Ostale široko prepoznate ugroze za tlo također uključuju gubitak plodnosti tla.

⁽³⁾ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>.

⁽⁴⁾ Te inicijative uključuju, primjerice, Međunarodno desetljeće tla, Globalno partnerstvo za tlo Organizacije za hranu i poljoprivredu UN-a (FAO), francusku inicijativu „4 %: tla za sigurnost opskrbe hranom i zaštitu klime”, europsku građansku inicijativu „People4Soil” itd.

⁽⁵⁾ J. Rockström, et al., 2009., „Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity, Ecology and Society” („Granice planeta: istraživanje sigurnog prostora djelovanja za čovječanstvo, okoliš i društvo”), tom 14., <https://www.consecol.org/vol14/iss2/art32/main.html>.

⁽⁶⁾ SL C 303, 19.8.2016., str. 64.

⁽⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer>.

4. Pitanja u pogledu poljoprivrednih zemljišta u raznim područjima politika EU-a

4.1. U izvješću sastavljenom za Europsku komisiju analizirane su mjere za zaštitu tla u 28 država članica EU-a⁽⁸⁾. Analizom je utvrđeno da postoji 35 mjera EU-a i 671 nacionalna mjera politika za zaštitu tla. Mjere EU-a uključuju dokumente o strategijama, direktive, uredbe i razne popratne mjere. Tri četvrtine nacionalnih mjera primarno su obvezujuća pravila.

4.2. Raznolikost mjera u državama članicama pruža mogućnost da se nešto poduzme u pogledu višeslojne problematike zaštite tla te se istodobno poboljša koordinacija. Zakonodavstvo EU-a pruža neka vrijedna i stroga pravila o zaštiti tla, no taj sustav ima neke nedostatke. Nacionalne politike nisu dovoljne da bi se nadomjestili nedostaci u zakonodavstvu EU-a o zaštiti tla, a pravila u pojedinačnim zemljama znatno se razlikuju.

4.3. U Sedmom programu djelovanja za okoliš EU-a, koji je na snazi od 2014., degradacija tla prepoznata je kao ozbiljan problem te je u njemu utvrđen cilj za EU do 2020. da se postigne održivo gospodarenje tlom i odgovarajuća zaštita tla te napredak u obnovi onečišćenog zemljišta. Europska unija i njezine države članice također su se obvezale na jačanje mjera protiv erozije tla i poboljšanje u pogledu organske tvari u tlu.

4.4. Među ostalim se sljedeće mjere EU-a mogu smatrati relevantnima za zaštitu tla i relativno djelotvornima: Direktiva o industrijskim emisijama, Direktiva o odgovornosti za okoliš te pravila o zaštiti vode (Okvirna direktiva o vodama), Direktiva o nitratima, sustav višestruke sukladnosti ZPP-a kao i pravila o dobrom poljoprivrednom i ekološkom stanju (GAEC). Kada je riječ o poboljšanju stanja tla, provedba tih mjera mogla bi postići još veći učinak kada bi se o lokalnim okolnostima vodilo računa na fleksibilan način, a mjere međusobno bolje koordinirale.

4.5. Pitanja zaštite okoliša također bi se mogla rješavati uporabom raznih vrsta financijske potpore dostupne putem Kohezijskog fonda, Europskog fonda za regionalni razvoj te programa Life + i Obzor 2020.

4.6. Izravna plaćanja u okviru prvog stupa ZPP-a, koja obuhvaćaju otprilike 90 % korištenih poljoprivrednih zemljišta u EU-u, važan su gospodarski poticaj za odluke koje poljoprivrednici donose o uporabi i upravljanju zemljištem. Izravna plaćanja usko su povezana s održavanjem poljoprivrednog zemljišta u dobrom poljoprivrednom i ekološkom stanju te s poštovanjem višestruke sukladnosti i ekologizacije osnovnih uredbi o ZPP-u. Pri tome države članice imaju određen prostor za donošenje odluka. Kad je riječ o izravnim plaćanjima, njih 30 % podliježe zahtjevima u pogledu okoliša kojima se nastoji poboljšati kvaliteta tla, zaštititi bioraznolikost i promicati sekvencijalnu ugljika⁽⁹⁾. Važno je zajamčiti da se koristi od ekologizacije ne poništavaju prekomjernom birokracijom pri provedbi mjera.

4.7. Programi za ruralni razvoj u okviru drugog stupa ZPP-a državama članicama također pružaju mogućnosti za provedbu mjera za zaštitu tla na razini EU-a, koje su prilagođene lokalnim specifičnostima pojedinih država članica.

4.8. Brojne planirane zakonodavne inicijative (kao što su paket za energetske i klimatske politike, Uredba o uključivanju emisija i uklanjanja stakleničkih plinova iz korištenja zemljišta, prenamjene zemljišta i šumarstva (LULUCF), Uredba o raspodjeli tereta (ESR) itd.) također bi mogle pružiti prijedloge za zaštitu tla, ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbu na njihove posljedice.

4.9. Modernizacija uredbe EU-a o gnojivima, o kojoj se raspravlja u vezi s Paketom za kružno gospodarstvo i koja će zajamčiti jednostavniju uporabu gnojiva proizvedenih na temelju organske tvari i otpada, također je vrlo bitna za pitanja zaštite okoliša. Međutim, reciklirani materijali koji bi se trebali upotrebljavati kao dopuna tlu ili gnojiva ne smiju sadržavati opasne tvari (ksenobiotike). Iako se u prijedlogu Komisije utvrđuju granične vrijednosti za koncentracije onečišćujućih tvari

⁽⁸⁾ Updated Inventory and Assessment of Soil Protection Policy Instruments in EU Member States („Ažurirani inventar i procjena instrumenata politika u području zaštite tla u državama članicama EU-a”), <http://ecologic.eu/14567>.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/greening_en.

u mineralnim ili organskim gnojivima, još uvijek postoji potreba za novim, čistim tehnološkim rješenjima za proizvodnju organskih gnojiva i poboljšivača tla, koji su bezopasni za uporabu zemljišta, što se ne bi negativno odrazilo na primarnu produktivnost. EGSO u svojem mišljenju pozdravlja inicijativu Komisije i ističe da su plodnost i zaštita tla ključni ciljevi u reviziji Uredbe ⁽¹⁰⁾.

5. Prijedlozi za promicanje održivog korištenja tla kao ključnog resursa za proizvodnju hrane i pružanje usluga ekosustava u Europskoj uniji

5.1. Za održivu uporabu i zaštitu poljoprivrednog zemljišta od ključne bi važnosti bio zajednički referentni okvir EU-a, kako bi se slijedio napredak pri skupljanju i korištenju podataka; taj bi okvir mogao poslužiti i za utvrđivanje jedinstvene terminologije, određivanje kriterija za dobro stanje tla, prioriteta, kriterija za praćenje, uzimajući u obzir različite pedoklimatske uvjete, kao i za razne mjere politika za postizanje dobrog stanja zemljišta. To je preduvjet za odgovarajuću procjenu stanja tla i poduzimanje potrebnih mjera.

5.2. U svim državama članicama gubitak poljoprivrednog zemljišta zbog degradacije tla, napuštanja zemljišta, klimatskih promjena i urbanizacije predstavlja ozbiljan problem. Poljoprivredna područja nestaju u korist razvoja umjetnih površina. U razdoblju od 2006. i 2012. zauzimanje zemljišta na godišnjoj osnovi u europskim zemljama obuhvaćalo je otprilike 107 000 ha/godišnje. Vrste zemljišta koje su se najčešće prenamjenjivale za umjetni razvoj bile su obradiva zemljišta te trajna poljoprivredna zemljišta, a slijedili su pašnjaci i miješana poljoprivredna područja ⁽¹¹⁾. EGSO stoga predlaže ažuriranje postojećeg okvira EU-a kako bi se u državama članicama zaštitila poljoprivredna zemljišta koja su važna za proizvodnju hrane i pružanje ostalih usluga ekosustava kao i njihova plodnost. U tu je svrhu potrebno stvoriti više tehničkih uvjeta kako bi se omogućilo bolje praćenje te na raspolaganje stavile pouzdane informacije.

Zajednička poljoprivredna politika Europske unije

5.3. U cilju modernizacije ZPP-a trebalo bi osigurati učinkovito i održivo upravljanje poljoprivrednim zemljištem u nadolazećem razdoblju financijskog programiranja. Cilj bi, među ostalim, trebao biti daljnja zaštita zdravlja i plodnosti poljoprivrednih zemljišta i tala, što je neophodno za očuvanje i daljnje poboljšanje produktivnosti i održivosti poljoprivrede.

5.4. U okviru mjera za ekologizaciju iz prvog stupa ZPP-a treba naći bolja rješenja za poboljšanje stanja tla. U prvom redu treba promicati rotaciju usjeva korištenjem različitih vrsta mahunarki ili trave. Rasprave o učinkovitosti ekologizacije uglavnom su usredotočene na pitanja bioraznolikosti, no pozitivnom učinku uzgoja mahunarki na plodnost tla trebalo bi pridati veće značenje nego do sada ⁽¹²⁾.

5.5. Poljoprivreda ne služi samo za proizvodnju visoko kvalitetne hrane. Ona je također zaslužna za očuvanje bioraznolikosti i otvorenih krajolika. Također ima važnu ulogu u prilagodbi klimatskim promjenama i ublažavanju njihovih posljedica. Osiguravanje javnih dobara prvenstveno je zajamčeno mjerama za održivo upravljanje prirodnim resursima koje daje dodanu vrijednost i bavi se učinkom poljoprivrede na tlo, vodu i bioraznolikost.

5.6. Trebalo bi u okviru drugog stupa ZPP-a poticati i motivirati države članice na donošenje mjera za zaštitu tla koje bi im omogućile najveću moguću fleksibilnost s obzirom na lokalne okolnosti, različite uvjete (uključujući vrste tla) i specifične probleme.

5.7. EGSO poziva Europsku komisiju da više nego dosada posveti pozornost specifičnim prijedlozima država članica za poboljšanje kvalitete tla i njegovo održivo korištenje (na primjer promicanjem kalcifikacije radi suzbijanja zakiseljavanja tla ili poticanjem navodnjavanja i odvodnje vode radi suzbijanja nestašice ili viška vode). U okviru upravljanja organskim tlima ne bi se smjela isključiti nijedna opcija upravljanja, već bi trebalo osigurati niz mjera za zaštitu i njegu tla.

⁽¹⁰⁾ Mišljenje EGSO-a o gnojivima SL C 389, 21.10.2016., str. 80.

⁽¹¹⁾ <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/land-take-2/assessment-1>.

⁽¹²⁾ Rizosferne bakterije u korijenskim kvržicama brojnih vrsta mahunarki (djetelina, kokotac, lupine, grašak, grah itd.) najvažniji su organizmi uključeni u vezanje dušika, koje je vrlo važno za održavanje plodnosti tla.

5.8. U cilju održivog korištenja zemljišta i tla, nužno je promicanje dodatnih ulaganja u tehnologije koje su povoljne za okoliš i klimu. Za održivu proizvodnju hrane trebalo bi promicati poljoprivredu koja se temelji na znanju (tj. preciznu poljoprivredu i agroekološke pristupe), čime bi se osiguralo da se poljoprivredna sredstva koriste na pravom mjestu i u pravo vrijeme. Od izrazite je važnosti poboljšati biološku aktivnost uključivanjem organskog materijala i postizanjem ravnoteže hranjivih tvari u tlu – pretjerano gnojenje tla opasno je za okoliš zbog mogućeg otjecanja hranjivih tvari, a nedostatak hranjivih tvari smanjuje plodnost tla. U obzir je također potrebno uzeti Liebigov zakon minimuma⁽¹³⁾, jer se u nedostatku određenih hranjivih tvari (kao što je primjerice fosfor) povećava rizik od ispiranja drugih hranjivih tvari.

5.9. Stoka ima važnu i često ključno ulogu u korištenju zemljišta jer doprinosi kruženju hranjivih tvari, održavanju plodnost tla⁽¹⁴⁾ i sekvestraciji ugljika. Brojna poljoprivredna zemljišta EU-a, uključujući pašnjake, pogodna su samo za ispašu stoke ili za dobivanje krme, stoga se u određenim regijama uzgoj stoke mora i dalje poticati kako poljoprivrednici ne bi napustili takvo zemljište. Praksa održavanja trajnih travnjaka isključivo košnjom koja je raširena u nekim dijelovima EU-a ne predstavlja alternativu ispaši u pogledu proizvodnje hrane, učinkovitosti resursa ili tla. Stoga su unutar ZPP-a potrebne mjere kojima će se u raznim regijama EU-a osigurati profitabilnost uzgoja stoke te se moraju naći rješenja koja omogućavaju aktivno i održivo korištenje zemljišta za proizvodnju hrane.

5.10. Zastarjeli poljoprivredni sustavi odvodnje veliki su problem. Stoga bi, s obzirom na klimatske promjene, trebalo obratiti veću pozornost nego do sada na dugoročna ulaganja u poljoprivrednu infrastrukturu, kao što je modernizacija sustava odvodnje, kako bi se održalo korištenje poljoprivrednog zemljišta za proizvodnju hrane i očuvala plodnost tla.

Korištenje zemljišta i usluge ekosustava

5.11. Usluge ekosustava utvrđene su u Milenijskoj procjeni ekosustava iz 2005.⁽¹⁵⁾ kao ekološka, društvena i gospodarska dobra koja pružaju ekosustavi. Formiranje tla usluga je ekosustava i preduvjet za sve ostale usluge ekosustava, poput proizvodnje hrane. Stoga je održiva proizvodnja hrane nezamisliva bez zaštite tla.

5.12. Uloga poljoprivrednika u pružanju usluga ekosustava od ključnog je značaja, što treba prepoznati i poduprijeti. Tlo pruža najvažnije usluge ekosustava⁽¹⁶⁾. Ono je izvor života za mikrobe, biljke i životinje, kao i važno spremište bioraznolikosti. Ono filtrira vodu i pohranjuje vodu potrebnu za rast biljaka, regulira poplave, pohranjuje hranjive tvari i pruža ih biljkama, a može i preobraziti toksine. Tla čine osnovu većine svjetske proizvodnje hrane i neophodna su za proizvodnju biomase. Tlo može pohraniti ugljik i na taj način doprinijeti ublažavanju klimatskih promjena.

5.13. Korištenju tla mora se posvetiti veća pozornost, jer ono utječe na funkcioniranje ekosustava, a time i na pružanje usluga ekosustava. Degradacija tla, neodrživo korištenje tla i fragmentacija staništa uzrokovani urbanizacijom i izgradnjom kuća i cesta ugrožavaju pružanje nekoliko ključnih usluga ekosustava, prijetnja su bioraznolikosti i smanjuju otpornost Europe na klimatske promjene i prirodne katastrofe. Također uzrokuju degradaciju tla te dezertifikaciju⁽¹⁷⁾. Kako bi se odgovorilo na navedene probleme, u obzir je potrebno više uzimati načela navedena u Smjernicama Europske komisije iz 2012. o dobrim praksama za ograničavanje, ublažavanje i kompenzaciju prekrivanja zemljišta⁽¹⁸⁾.

⁽¹³⁾ https://en.wikipedia.org/wiki/Liebig%27s_law_of_the_minimum.

⁽¹⁴⁾ Mišljenje EGSO-a „Održiviji prehrambeni sustavi”, SL C 303, 19.8.2016., str. 64.

⁽¹⁵⁾ <http://www.millenniumassessment.org/en/index.html>.

⁽¹⁶⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588.

⁽¹⁷⁾ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/3-naturalcapital>.

⁽¹⁸⁾ <http://ec.europa.eu/environment/soil/pdf/guidelines/EN%20-%20Sealing%20Guidelines.pdf>

5.14. Zakonodavstvo se rijetko bavi temama kao što su funkcije tla i usluge ekosustava, a ne postoji ni tržište za te usluge niti su one dovoljno priznate u društvu. Tako se, na primjer, u temeljnoj uredbi o izravnim plaćanjima u okviru ZPP-a upućuje na kvalitetu tla, ali ne i na bioraznolikost tla niti na njezine sinergije s primarnom produktivnošću. Pored kemijskih i fizikalnih svojstava tla, ključne funkcije tla prvenstveno ovise o stanju mikroorganizama i faune u tlu i biološkim procesima koje oni uzrokuju, uključujući vezanje dušika, sekvestraciju ugljika, filtriranje vode i sposobnost zaustavljanja istjecanja hranjivih tvari. Zdravlje kultura, uz svojstva tla, također je važno kako bi se za proizvodnju hrane i sekvestraciju ugljika mogao iskoristiti puni potencijal tla.

5.15. U mišljenju EGSO-a o preoblikovanju ZPP-a ⁽¹⁹⁾ navedeno je da bi mjere zaštite okoliša, klime i bioraznolikosti u okviru drugog stupa ZPP-a trebalo u većoj mjeri nego do sada usmjeravati na pružanje usluga ekosustava koje omogućavaju poljoprivrednici. U pogledu korištenja tla i zemljišta, mjere potpore trebalo bi prvenstveno usmjeriti na upravljanje travnjacima i organskim tlima na način kojim se promiče sekvestracija ugljika. Radi očuvanja dobrog stanja tla, obrađivanje treba svesti na najmanju moguću mjeru, no s obzirom na akumulaciju hranjivih tvari na površini neobrađenog tla, u određenoj ga je mjeri ipak potrebno obrađivati radi umješavanja hranjivih tvari u područje korijena i smanjenja rizika od istjecanja hranjivih tvari. Zbijanjem tla također se smanjuje kapacitet tla da spriječi gubitak hranjivih tvari.

5.16. U nekim regijama EU-a trebalo bi promicati prenamjenu obradivog zemljišta u travnjake, smanjenje količine stoke na ispaši, poštujući pritom minimalnu količinu stoke, održavanje tresetišta i mjere za ograničavanje erozije tla i smanjenje dezertifikacije u sušnim područjima.

5.17. Najveći izazovi s kojima je suočena poljoprivreda u nekim regijama su održavanje bioraznolikosti na poljoprivrednom zemljištu, daljnje promicanje održivih poljoprivrednih praksi i povećavanje učinkovitosti proizvodnje bez dodatnog intenziviranja poljoprivrede. Druge regije suočene su s glavnom zadaćom smanjenja opterećenja u pogledu korištenja zemljišta, tla i prirodnih ekosustava. Nestašica vode također je velik izazov u južnim regijama.

5.18. Ti aspekti poljoprivredne proizvodnje, koji su vrlo važni za ekosustav, moraju se uzeti u obzir pri oblikovanju i izmjeni zajedničke poljoprivredne politike i drugih područja politika.

Tlo i klimatske promjene

5.19. Budući da se najveće svjetske kopnene zalihe ugljika nalaze u tlu ⁽²⁰⁾, ono ima važnu ulogu u borbi protiv klimatskih promjena i sekvestraciji ugljika. U međunarodnom okviru za zaštitu klime održivo upravljanje tlima ima ključnu ulogu u stabiliziranju i povećavanju sadržaja organskih materijala koji pomažu u očuvanju funkcija tla i sprečavaju njegovu degradaciju. U skladu s Pariškim sporazumom o klimi (COP 21), potrebno je promicanje postojećih i novih inicijativa za dovođenje kruženja ugljika u tlima u ravnotežu na način koji ne ugrožava proizvodnju hrane, kako je navedeno u članku 2. Pariškog sporazuma o klimi.

5.20. U skladu s 9. načelom Svjetske povelje o tlu ⁽²¹⁾ Organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih naroda (FAO) sve vrste tla pružaju usluge ekosustava, koje su od presudnog značaja za regulaciju klime na svjetskoj razini. Kako bi se povećao udio ugljika u tlu, EGSO predlaže da se načela Dobrovoljnih smjernica za održivo upravljanje tlom iz 2016. ⁽²²⁾ uključe u političke mjere EU-a. Trebalo bi poduprijeti, između ostalog, proizvodnju biomase poboljšanim pristupom vodi (npr. izgradnjom sustava navodnjavanja, uz uzimanje u obzir ekoloških uvjeta određenog mjesta), smanjenjem obrađivanja tla na najmanju moguću mjeru, ispašom, integriranom proizvodnjom, ekološkim uzgojem, rotacijom usjeva, uzgojem mahunarki, oporabom organskog otpada, kompostiranjem i izradom zimskog pokrova za biljke na poljima. Tla bogata ugljikom i travnjaci moraju se obrađivati na održiv način.

5.21. Glavne inicijative u pogledu klimatskih promjena moraju se poduprijeti na europskoj razini. Međutim, ne smije se zaboraviti da stanje tla uvelike varira između država članica, te je u kontekstu postojećih i novih mjera potrebno uzeti u obzir regionalne različitosti.

⁽¹⁹⁾ SL C 288, 31.8.2017., str.10.

⁽²⁰⁾ U tlu se nalazi dvostruko više ugljika nego u atmosferi i trostruko više nego u biljkama tijekom sezone rasta.

⁽²¹⁾ <http://www.fao.org/soils-2015/news/news-detail/en/c/293552/>.

⁽²²⁾ <http://www.fao.org/documents/card/en/c/5544358d-f11f-4e9f-90ef-a37c3bf52db7/>.

Dostupnost i uporaba podataka koji se odnose na tlo

5.22. Za oblikovanje politika i donošenje odluka o uporabi zemljišta potrebno je voditi više računa o podacima o tlu radi provedbe politika zasnovanih na činjenicama te radi planiranja uporabe zemljišta na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Razmjenu podataka potrebno je koordinirati u skladu s dogovorenim regulatornim okvirom, uz poštovanje prava vlasništva nad podacima.

5.23. Istodobno je potrebno poboljšati kvalitetu i dostupnost podataka o tlu, osobito u područjima u kojima do sada nije provedeno dovoljno istraživanja (na primjer podatci o ugljiku u tlu). Za poboljšanje dostupnosti podataka potrebni su nam jasni kratkoročni i dugoročni ciljevi.

5.24. U cilju bolje dostupnosti podataka o tlu i promicanja njihove uporabe moraju se modernizirati pedološke karte te se dodatno povećati minimalni zahtjevi koje države članice moraju zadovoljiti u pogledu prostornog opsega pedoloških karata. Međutim, treba uzeti u obzir izazove povezane s izradom pedoloških karata u nekim regijama Europske unije.

5.25. Neprekidno praćenje tla treba uskladiti na razini EU-a, zajedno s ograničenim brojem pokazatelja koji se odnose na promjene statusa tla i učinkovitosti mjera za zaštitu tla.

5.26. Poljoprivrednici moraju svakodnevno donositi složene odluke u vezi planiranja proizvodnje. Precizna poljoprivreda, prihvatljiva s obzirom na resurse, tlo i okoliš bila bi nezamisliva bez korištenja informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Preduvjet je da se među poljoprivrednicima promiču digitalna rješenja koja omogućavaju opcije i fleksibilnost u skladu s pedoklimatskim uvjetima.

5.27. Potencijal precizne poljoprivrede može se ostvariti integracijom podataka o tlu, gnojivu, pesticidima, vremenskim uvjetima i prinosu, za što je između ostalog potreban bolji pristup podacima u nacionalnim bazama podataka, veća mobilnost i jednostavnija uporaba za korisnike. Potrebno je promicati rješenja koja omogućavaju poljoprivrednicima da tijekom svakodnevnog rada pristupaju velikim podacima u nacionalnim bazama podataka s pomoću programskih rješenja javnih ili privatnih dobavljača te u suradnji sa savjetodavnim službama. Dobavljači softvera moraju, primjerice, imati lakši pristup što je moguće točnijim podacima o poljoprivrednim tlima i uzorcima tla, uz suglasnost onih koji su time zahvaćeni. Poljoprivrednici bi trebali zadržati vlasništvo nad dobivenim podacima.

Razvoj baze znanja i primjena istraživanja i inovacija

5.28. Znanost mora imati važnu ulogu u stvaranju novih saznanja, širenju inovacija, razvoju tehnologija i uspostavljanju uvjeta za održivo korištenje zemljišta i tla. EGSO se slaže s preporukama Bečke deklaracije o tlu⁽²³⁾ da bi pedologija trebala prvenstveno biti usmjerena na međudjelovanje između ljudskih aktivnosti i tla i njegov učinak na druge dijelove okoliša. Također je važna suradnja pedologije i srodnih znanosti.

5.29. U okviru programa EU-a Obzor 2020. ostvarene su relativno dobre mogućnosti financiranja istraživanja tla i proizvodnje hrane, koje bi trebalo zadržati prilikom pripreme Devetog okvirnog programa za istraživanje i inovacije.

5.30. Poseban naglasak treba staviti na prijenos rezultata istraživanja i razvoja poduzećima koja bi osigurala da se zemljišta i tla koriste za održivu proizvodnju hrane. EGSO poziva znanstvenike, poljoprivrednike, savjetnike i druge dionike na razvoj suradnje u tom području i iskorištavanje mogućnosti u okviru Europskog partnerstva za inovacije (EIP-AGRI).

⁽²³⁾ http://www.iuss.org/index.php?article_id=588.

5.31. U poljoprivredi se sve više koriste različiti biostimulansi za poboljšanje strukture tla, hranidbene učinkovitosti biljaka i opskrbe vodom kako bi se poboljšali prinosi i kvaliteta usjeva. S obzirom na to da je svako tlo jedinstveno i da mu se sastav stalno mijenja, učinak biostimulansa na biološku ravnotežu tla nije dostatno istražen te bi u tom području trebalo provesti više neovisnih ispitivanja.

Podizanje razine osviještenosti

5.32. Kako bi se podigla razina osviještenosti poljoprivrednika, donositelja političkih odluka i drugih dionika o važnosti poljoprivrednih tala za održivu proizvodnju hrane i pružanje usluga ekosustava potrebna je opsežna rasprava brojnih dionika o stanju tla i mogućnostima za njegovu zaštitu. Veća razina osviještenosti pridonijet će tomu da se osigura veće ulaganje u održivo korištenje tla i u istraživanje.

5.33. Na svim razinama obrazovnog sustava mora se podići razina svijesti o ulozi tla i omogućiti stjecanje praktičnog iskustva. Trebalo bi koristiti moderne obrazovne metode za pitanja korištenja i zaštite tla.

5.34. Mjere za podizanje razine svijesti među poljoprivrednicima o različitim sastavima tla, dobrom upravljanju zemljištem, važnosti rotacija usjeva, gnojivima itd. od posebnog su značaja. Sudjelovanje i angažiranost savjetodavnih službi od ključne su važnosti.

Bruxelles, 18. listopada 2017.

Predsjednik
Europskog gospodarskog i socijalnog odbora
Georges DASSIS
